

TÌM HIỂU VỀ DÒNG MẾN THÁNH GIÁ Ở GIÁO PHẬN PHÁT DIỆM HIỆN NAY

LÊ VĂN THƠ^(*)

Trong lịch sử hình thành và phát triển của Giáo phận Phát Diệm, dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm có một vai trò và vị trí hết sức quan trọng trong việc truyền đạo và phát triển đạo. Các giám mục giáo phận đặc biệt quan tâm đến mọi hoạt động của dòng tu. Dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm chịu sự chỉ đạo trực tiếp của Tòa Giám mục. Có rất nhiều công trình nghiên cứu về Giáo phận Phát Diệm, nhưng tìm hiểu về dòng Mến Thánh Giá vẫn còn là một vấn đề mới. Dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm ngoài những đặc điểm chung của hội dòng còn có nhiều nét đặc thù.

Khái lược lịch sử hình thành dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm

Theo Lịch sử Giáo phận Phát Diệm (1901- 2001), “cũng như các chị em dòng Mến Thánh Giá trong khắp cả nước, dòng Mến Thánh Giá tại Phát Diệm được khai nguyên bởi cùng một nguồn gốc bởi Giám mục Pierre Lambert de la Motte, Giám mục hiệu tòa Beruthe - một trong hai vị giám mục truyền giáo đầu tiên của Giáo hội Công giáo Việt Nam. Giám mục đã đề cập đến vấn đề thành lập dòng Mến Thánh Giá trong Công đồng thứ nhất họp tại Định Hiến (Nam Định), ngày 12/2/1670. Và sau đó ít ngày Tu viện Mến Thánh Giá đầu tiên được thành lập ở Kiên Lao (Nam Định)⁽¹⁾.”

Dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm là dòng tu theo quy chế giáo phận thuộc quyền điều khiển trực tiếp của giám mục nơi có cơ sở dòng và thường chỉ di chuyển trong địa phận. Dòng tu này thuộc quyền điều hành của Bộ Tu sĩ của Giáo triều Rôma.

Năm 1902, khi Giám mục A. Marcou về thành lập tân Giáo phận Phát Diệm, dòng Mến Thánh Giá đã có sẵn ba nhà: Bạch Bát (cũng gọi là Bạch Liên)⁽²⁾. Theo tác giả Nguyễn Phú Lợi, “Bạch Liên còn là nơi đầu tiên ở Giáo phận Phát Diệm thiết lập dòng Mến Thánh Giá. Năm 1749, nhà dòng Mến Thánh Giá được lập ở giáo xứ Bạch Bát, khi đó gọi là Mụ Bạch Cát hay Bạch Ác. Vào thời Linh mục Nguyễn Văn Hưởng (1816-1821) coi sóc giáo xứ Bạch Liên, dòng Mến Thánh Giá Bạch Liên có 8 nữ tu, một nhà nuôi trẻ mồ côi. Khi dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm được thành lập, thì Bạch Liên đã trở thành một nhà mụ có cơ sở khá lớn. Năm 1954, hầu hết nữ tu di cư vào Nam, chỉ còn lại hai nữ tu cao tuổi ở lại, nhà dòng bị máy bay Pháp đánh phá. Đến năm 1963, khi nữ tu cuối cùng qua đời thì nhà

*. ThS., Đại học Hoa Lư, Ninh Bình.

1. Trần Ngọc Thụ. *Lịch sử Giáo phận Phát Diệm (1901-2001)*, Rôma, 2001, tr. 92.

2. Trần Ngọc Thụ. *Lịch sử Giáo phận Phát Diệm...*, sđd, tr. 92.

dòng này cũng ngừng hoạt động)⁽³⁾.

Vai trò của một số giám mục trong việc phát triển dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm

Năm 1902, một năm sau khi giáo phận được thành lập, Giám mục Alexandre Marcou (Thành) đã cho 9 nữ tu từ nhà dòng Phúc Nhạc xuống Phát Diệm lập nhà dòng mới tại xã Lưu Phương (bên cạnh giáo xứ Chính tòa Phát Diệm). Kể từ đó, hội dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm được khai sinh và nhà Lưu Phương chính thức trở thành nhà Mẹ của hội dòng.

Để tập trung về Phát Diệm tiện cho việc quản lý và chỉ đạo hội dòng, Tòa Giám mục Phát Diệm cho mua một thổ cư độ 8 sào ngay trong làng Lưu Phương đối diện với khu nhà thờ Chính tòa (thổ cư của bà Phó Tuy, với điều kiện là bà độc thân được ở lại sống cho đến chết, thực ra hội dòng đã làm cho bà một căn nhà bên mặt đường và bà đã ở đó ba năm trước khi qua đời).

Nhà Dòng ban đầu là những dãy nhà bằng gỗ lợp mái, chia thành khu nhà ở, nhà nguyện, nhà in, nhà kho và nhà bếp. Khi mới được thành lập, tại nhà mẹ Lưu Phương, các hoạt động tập trung chủ yếu vào những nhiệm vụ như in các sách đạo, may đồ phụng tự, làm thuốc viên.

Năm 1912 thành lập nhà Tập. Năm 1913, Linh mục Bareille (thường gọi là cố Sơn) dựng thêm cho tu viện một ngôi nhà nguyện⁽⁴⁾.

Năm 1916, Giám mục Marcou (Thành) trao cho Linh mục De Cooman (Hành), Tổng đại diện Giáo phận Phát Diệm (sau làm Giám mục phó Giáo phận Phát Diệm), quyền coi sóc hội dòng. Với trách nhiệm mới, Giám mục De Cooman (Hành) bắt đầu cải tổ hội dòng bằng những hoạt

động như thống nhất các cộng đoàn trong Giáo phận; Soạn hiến chế mới và quy định việc khấn dòng theo Giáo luật (1917); Sửa đổi tu phục: nữ tu mặc áo dài đen, đầu đội lúp đen, đeo Thánh giá trước ngực; Sửa đổi tên gọi các chức vụ cho thích hợp với dòng tu. Chẳng hạn như bà Mẹ: bề trên chung cho cả hội dòng trong giáo phận; bà Nhi: phụ tá của bà Mẹ, tổng quản lý, chị giữ việc; Tại các cộng đoàn nhỏ: bà đứng đầu gọi là bà Nhất, chị cai gọi là quản lý.

Hai giám mục Giáo phận chuẩn bị cho các nữ tu thực sự đi vào tinh thần đời sống thánh hiến bằng một thời gian dài học hỏi, tập sống đời tu và thực hành các lời khấn theo Giáo luật. Ngày 02/02/1925, giám mục đã chủ sự lễ khấn tạm lần đầu cho 71 nữ tu tại Lưu Phương, Phát Diệm⁽⁵⁾. Đây là lễ khấn tạm lần thứ nhất của các nữ tu Mến Thánh Giá trên đất nước Việt Nam theo Giáo luật mới được ban hành năm 1917, sau 255 năm (1670-1925) kể từ khi Giám mục Maria Lambert de La Motte nhận lời khấn của hai nữ tu A-nê và Pao-la tại Phố Hiến (Hưng Yên ngày nay) ngày 19 tháng 02 năm 1670⁽⁶⁾. Sáu năm sau, ngày 01 tháng 02 năm 1931, 71 nữ tu này đã tuyên khấn trọn đời và đây cũng là một biến cố lịch sử quan trọng lần đầu tiên các nữ tu dòng Mến Thánh Giá khấn trọn đời tại Việt Nam.

Năm 1932, Giáo phận Thanh Hóa được tách từ Giáo phận Phát Diệm. Hội dòng

3. Nguyễn Hồng Dương (chủ biên). *Linh mục Phạm Bá Trục và đường hướng Công giáo đồng hành cùng dân tộc trong thời kỳ chống thực dân Pháp (1946-1954)*, Nxb. Từ điển Bách khoa, 2010, tr. 30-31.

4. Trần Ngọc Thụ. *Lịch sử Giáo phận Phát Diệm (1901-2001)*, sđd, 94.

5. Trần Ngọc Thụ. *Lịch sử Giáo phận Phát Diệm...*, sđd, tr. 94.

6. Giáo hội Công giáo Việt Nam. *Niên giám 2004*, Nxb. Tôn giáo, tr. 396.

Mến Thánh Giá cũng được tách đôi. Các cộng đoàn nằm trong lãnh thổ giáo phận Thanh Hóa thuộc về hội dòng Mến Thánh Giá Thanh Hóa. Năm 1942 các nữ tu dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm đã giúp cải tổ hội dòng Mến Thánh Giá Hưng Hóa. Năm 1946 giúp thành lập dòng con Đức Mẹ Mân Côi (Bùi Chu). Năm 1951 giúp cải tổ dòng Mến Thánh Giá Bùi Chu, sau đổi thành Dòng Thừa sai Đức Mẹ Trinh Vương.

Quá trình phát triển của hội dòng qua các giai đoạn lịch sử

Ngay từ khi bắt đầu thành lập (1902) hội dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm đã không ngừng phát triển. Vào năm 1954, hội dòng có 191 nữ tu đã khấn, 25 tập sinh, 17 đệ tử và 14 cộng đoàn hoạt động trong 14 giáo xứ của Giáo phận Phát Diệm: Cộng đoàn Bạch Liên thiết lập 1749, Phúc Nhạc 1788, Cách Tâm (Thành Đức) 1823, Phát Diệm (Lưu Phương) 1902, Ninh Bình 1919, Văn Hải 1927, Khiết Kỷ 1937, Hường Đạo 1938, Tôn Đạo 1940, Vô Hốt 1940, Dưỡng Diêm 1940, Quyết Bình 1950, Như Tân 1952 và Tân Khẩn 1953.

Thời kì 1954, sau Hiệp định Genève, đất nước chia làm hai miền. Ngày 02/7/1954, diễn ra cuộc di cư vào Nam, cuốn hút theo hội dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm. Ngày 11/7/1954, cùng với Giám mục Lê Hữu Từ và đa số linh mục Phát Diệm, khoảng 183 nữ tu, gồm cả khấn sinh, tập sinh và đệ tử di cư vào Nam. Chỉ còn 30 nữ tu đã lớn tuổi ở lại Miền Bắc, chia nhau trông coi 9 nhà, còn 4 nhà phải đóng cửa vì không có người ở. Năm 1956 chính quyền địa phương đã tiếp quản hoàn toàn nhà cửa và đất đai của các cộng đoàn Bạch Liên, Phúc Nhạc, Ninh Bình, Văn Hải, Khiết Kỷ, Tôn Đạo, Vô Hốt, Dưỡng Diêm, Quyết Bình, Như Tân và Tân Khẩn.

Năm 1957, hội dòng đã nhận 30 thỉnh sinh, chia làm 3 lớp đào tạo trong những

năm 1958, 1959 và 1960. Ngày 01/01/1963, Giám mục Bùi Chu Tạo nhận lời khẩn tạm của 30 tập sinh này. Trong quá trình hoạt động của dòng tu, vì không tuân thủ theo quy định của chính quyền, nên đến năm 1966 - 1967, 12 nữ tu đã buộc phải về gia đình (đợt một). Trong thời gian này, Giáo phận đang thiếu linh mục trầm trọng, rất cần người phục vụ các xứ đạo. Vì thế, các nữ tu trở thành những trợ tá rất đắc lực trong công việc mục vụ tại các giáo xứ Tân Khẩn (3 nữ tu), Trì Chính (2 nữ tu), Mông Hưu (2 nữ tu), Phương Thượng (2 nữ tu), Côn Thoi (1 nữ tu), Phát Diệm (1 nữ tu), Dưỡng Diêm (1 nữ tu).

Sau năm 1986, Đảng và Nhà nước ta tiến hành đổi mới toàn diện đất nước. Tự do tín ngưỡng của đồng bào theo đạo được đặc biệt quan tâm và tạo điều kiện. Năm 1991, các nữ tu phải về nhà đợt hai (1968), được trở lại nhà dòng với sự giúp đỡ của Giám mục Bùi Chu Tạo.

Số cộng đoàn và nhân sự: Thời điểm năm 1902, hội dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm được thành lập có 09 nữ tu, đến trước năm 1954, hội dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm đã phát triển lên 14 cộng đoàn. Từ năm 1991, các nữ tu đã trở lại nhà dòng, từng bước khôi phục lại hội dòng. Năm 1991 tổng số có: 22 nữ tu, trong đó khấn trọn 8, khấn tạm 14, không có tập sinh. Đến năm 2009, tổng số có 293 nữ tu, 14 cộng đoàn, trong đó khấn trọn 81, khấn tạm 92, tập sinh 33, tiền tập sinh 49, đệ tử 58.

Tính đến thời điểm năm 2010, số nữ tu đã tăng lên 308, trong đó khấn trọn 81, khấn tạm 92, tập sinh 33, tiền tập sinh 51, đệ tử 41, hộ tu 10. Tổng phụ trách là Phan Thị Mai⁽⁷⁾.

7. Ban Dân tộc - Tôn giáo tỉnh Ninh Bình. *Điều tra, khảo sát, đánh giá hiện trạng cơ sở thờ tự và hệ thống tổ chức đạo Công giáo phục vụ cho công tác quản lí Nhà nước về tôn giáo trên địa bàn tỉnh Ninh Bình*, năm 2007.

Hoạt động của hội dòng hiện nay

Thu hút nữ tu ngày một nhiều

Để đáp ứng nhu cầu tâm linh và đào tạo nhân sự, hằng năm có rất nhiều con em giáo dân ở Giáo phận Kim Sơn xin gia nhập. Tuy vậy, điều kiện để tham gia hội dòng cũng không đơn giản. Phải có đủ các điều kiện sau: đã tốt nghiệp lớp 12, tuổi tối thiểu là 17, tối đa là 21 (linh động với những trường hợp có bằng cấp ngoài xã hội), có giấy giới thiệu của linh mục, có sức khỏe và tâm lý bình thường, có đơn thỉnh nguyện của đương sự và giấy cam đoan của gia đình. Hằng năm vẫn có đều đặn các lớp tiếp nối vào nhà thử, nhà tập, khẩn tạm, và khẩn trọn, mỗi năm có từ 20 đến 25 người xin gia nhập hội dòng.

Nâng cao trình độ xã hội cho các nữ tu

Hiện có 20 nữ tu học y khoa và sư phạm giáo dục tại Hà Nội, 2 nữ tu học thần học và tu đức tại Rôma, 7 nữ tu học thần học tại trung tâm huấn luyện dòng Mến Thánh Giá Việt Nam tại thành phố Hồ Chí Minh, 2 nữ tu học y tá tại Mỹ. Trong tương lai dự định mở trung tâm nhận và chăm sóc các người khuyết tật và bệnh nhân tâm thần. Mở lớp dạy Anh ngữ và vi tính cho học sinh nghèo và mở thêm nhà mầm non cho con em thuộc gia đình nghèo. Hội dòng mở rộng các mối quan hệ với bên ngoài để xin kinh phí hoạt động và nhận sự chỉ đạo; đồng thời tài trợ bảo lãnh cho số nữ tu, nam tu đi đào tạo ở nước ngoài. Hiện tại dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm có 8 nữ tu đang học ở các nước như Australia: 4, Italia: 4⁽⁸⁾.

Hoạt động tôn giáo

Vì phục vụ theo nhu cầu giáo hội địa phương, các nữ tu dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm đã tham gia dạy giáo lý trẻ em tại các giáo xứ; phụ trách ca đoàn;

phục vụ phòng thánh; đem Mình Thánh Chúa cho các bệnh nhân tại nhà, cũng như giúp họ trong những giờ sau hết; khuyến bảo, giúp đỡ những gia đình mắc rối và những người "sống xa lìa Thiên Chúa"; thăm viếng các bệnh nhân ở các bệnh viện và các gia đình nghèo khó, cô đơn, v.v... Cộng đoàn thường xuyên giúp đỡ giáo dân một số xứ, họ đạo xung quanh hội dòng và tham gia công tác cứu trợ những nơi gặp thiên tai, trợ cấp học bổng, xây dựng các trường mầm non cho con em địa phương, thăm hỏi phát gạo cho người neo đơn, giúp đỡ kinh phí cho một số gia đình để có cơ hội sửa chữa nhà ở hoặc xây mới hoàn toàn. Trên ở đó, cộng đoàn đẩy mạnh các hoạt động truyền giáo và phát triển đạo.

Hoạt động từ thiện xã hội

Trong hoạt động giáo dục, dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm đã mở ba trường mầm non tư thục từ thiện tại ba cộng đoàn Lưu Phương, Cách Tâm và Hướng Đạo để nuôi dạy các trẻ thuộc gia đình hộ nghèo.

Trong hoạt động y tế, dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm đã mở một trung tâm khám chữa bệnh bằng phương pháp y học cổ truyền dân tộc tại nhà mẹ Lưu Phương để giúp đỡ các bệnh nhân, đặc biệt là những bệnh nhân nghèo.

Hoạt động từ thiện của dòng Mến Thánh Giá Phát Diệm nói riêng và của cả Giáo phận Phát Diệm nói chung đã góp phần vào việc xã hội hóa các hoạt động y tế, giáo dục. Với những hoạt động từ thiện, nhân đạo, Giáo phận đã góp phần ổn định cuộc sống an sinh của đồng bào theo đạo, đồng thời góp phần giữ gìn và phát huy và giáo dục cho đồng bào theo

8. Ban Dân tộc - Tôn giáo tỉnh Ninh Bình. *Điều tra, khảo sát, đánh giá...*, sđd.

đạo truyền thống tốt đẹp của dân tộc Việt Nam.

Tuy nhiên những việc làm này vẫn còn những hạn chế nhất định. Một số hoạt động còn mang tính tự phát, thiếu sự hướng dẫn quản lí của Nhà nước, hiệu quả của hoạt động chưa cao. Tổ chức các hoạt động từ thiện và các trung tâm bảo trợ xã hội, phòng khám bệnh đòi hỏi phải có địa bàn dẫn đến nhu cầu phát sinh về đất đai, tạo nên những vấn đề phức tạp về quản lí đất đai. Ngoài mục đích nhân đạo, từ thiện các tổ chức, cá nhân tôn giáo còn muốn thông qua các hoạt động này khuếch trương thanh thế của Giáo hội, thu hút tín đồ. Do đó phát sinh một số vấn đề như sự tranh giành ảnh hưởng giữa các cá nhân và tổ chức tôn giáo với các tổ chức hoạt động từ thiện xã hội ngoài tôn giáo.

Có thể nói hội dòng Mến Thánh Giá ở Phát Diệm đóng một vai trò quan trọng trong Giáo phận Phát Diệm. Hội dòng Mến Thánh Giá ở Phát Diệm trong quá trình hình thành và phát triển gắn liền với sự phát triển của các xứ, họ đạo trong Giáo phận. Hội dòng Mến Thánh Giá ở Phát Diệm có tổ chức thiết chế chặt chẽ và được sự quan tâm đặc biệt của Tòa Giám mục Phát Diệm. Số lượng nữ tu đều có xu hướng tăng lên theo thời gian. Dòng Mến Thánh Giá đã có những ảnh hưởng nhất định đến đời sống giáo dân ở Giáo phận. Tuy nhiên, biến động nhất là vào năm 1954, khi xảy ra sự kiện các giám mục và linh mục di cư vào Nam.

Hiện nay, hội dòng Mến Thánh Giá ở Phát Diệm ngày càng thu hút nhiều tín đồ ở Giáo phận tham gia. Khảo sát thực tế trong những năm qua, hoạt động của dòng tu ở giáo phận đáng chú ý một số vấn đề sau:

Đó là việc đòi lại, mua bán, chuyển nhượng trái phép đất đai để mở rộng, phục hồi các cơ sở dòng cũ, kể cả các cơ sở dòng trước đây đã giải thể. Hiện nay, dòng Mến Thánh Giá ở Phát Diệm đang xin phục hồi 4 cơ sở dòng và đưa 32 nữ tu xuống các xứ có cơ sở dòng cũ để hoạt động⁹. Ngoài việc hoạt động tôn giáo, hội dòng còn đặc biệt đẩy mạnh các hoạt động xã hội như giáo dục, y tế, từ thiện như: mở cơ sở chữa bệnh, cấp thuốc miễn phí, các cơ sở sản xuất may mặc, làm nghề thủ công ở các cơ sở dòng để thu hút người vào dòng. Bên cạnh những mặt tích cực, những hoạt động nói trên cũng đã gây không ít khó khăn cho công tác quản lí của các cấp chính quyền sở tại.

Về lĩnh vực hoạt động từ thiện và nhân đạo, có thể khẳng định, trong những năm qua hoạt động từ thiện xã hội của dòng Mến Thánh Giá nói riêng và của Giáo phận Phát Diệm nói chung đã đạt được những thành quả nhất định. Người Công giáo của Giáo phận đã có những chuyển biến rõ rệt trong nhận thức: “Sống phúc âm giữa lòng dân tộc để phục vụ hạnh phúc của đồng bào”. Đóng góp của đồng bào Công giáo trong Giáo phận cho công tác từ thiện xã hội thật đáng trân trọng. Không chỉ thể hiện tinh thần “kính Chúa yêu nước” và quan điểm nhập thế của Giáo hội Công giáo Việt Nam, mà còn khẳng định trách nhiệm công dân và bổn phận dân Chúa của mỗi tín đồ Công giáo trong sự nghiệp xây dựng đất nước Việt Nam “Dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”/.

9. Ban Dân tộc - Tôn giáo tỉnh Ninh Bình. *Điều tra, khảo sát, đánh giá...*, sdd.